

Enemmän vankeja, vähemmän rikollisuutta?

Humaani kriminaalipolitiikka – jo 1960-luvulla valittu tie

Ennen 1960-lukua Suomessa käytettiin enemmän ja pidempiä vankeusrangaistuksia kuin muissa Pohjoismaissa, ilman näyttöä siitä, että ankarat rangaistukset vähentäisivät rikollisuutta.

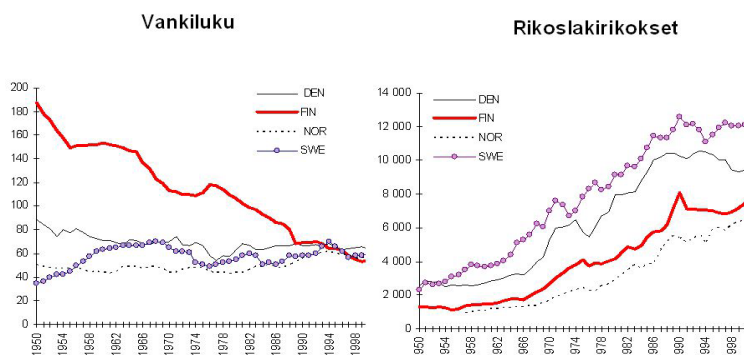
1960-luvulla Suomi lähti tietoisesti vastavirtaan moniin muihin länsimaihin verrattuna ja onnistui vähentämään vankilukuaan kolmannekseen 1960-luvun alun tasosta vuoteen 1990 mennessä.

1970-luvulla vankeusrangaistuksen tavoitteeksi asetettiin vangin yhteiskuntaan sopeuttaminen ja haittojen minimointi.

Suomi on harvoja teollisuusmaita, jotka ovat pitkäjänteisesti vähentäneet vankeuden käyttöä.

Vankiluvun lasku ei ole johtanut rikollisuuden kasvuun, mikä viittaa siihen, että vankien määrä ei suoraan korreloi rikollisuuden kanssa, vaan siihen vaikuttavat poliittiset päätökset.

Vankilukujen ja muutossuuntien eroista huolimatta tilastoitu rikollisuus eteni samalla tavoin Pohjoismaissa 1950-2000 (/100 000 as)

https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:rikoslajit/laajempi_kuvaus

HE 263/2004: Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Vankilan olosuhteiden on vastattava yhteiskunnan yleisiä olosuhteita

Normaalisuusperiaate: 1960-luvun lopun vapausrangaistusjärjestelmän uudistuksessa keskeinen ajatus oli, että vankilaolosuhteiden tuli vastata mahdollisimman paljon yhteiskunnan yleisiä olosuhteita.

Vankien kohtelussa nojattiin uusklassismin periaatteisiin, ja tiukkojen sääntöjen todettiin olevan tehottomia yksilön käyttäytymisen muuttamisessa. Tämän vuoksi säännökset laadittiin inhimilliset näkökohdat huomioiden mahdollisimman väljiksi, kuitenkin varmistuen turvallisuuden ja järjestyksen.

Vankien valmiuksien parantaminen: Vaikka rangaistuslaitoksen ei katsottu voivan vaikuttaa vangin vapautumisen jälkeisiin oloihin, tavoitteena oli parantaa vankien edellytyksiä kohdata vapauden jälkeiset haasteet. Näitä olivat ammattitaito, työtottumukset, koulutus, harrastukset sekä fyysinen ja psyykkinen kuntoutus.

Haittojen ehkäisy: Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja, kuten yhteyksien heikkenemistä omaisiin tai mielenterveysongelmia, pyrittiin ehkäisemään.

Normaalisuusperiaate velvoittaa edelleen seuraamaan ulkomaailman kehitystä ja järjestämään vankilan olot yhteiskunnan yleisten elinolojen mukaisesti.

¹HE 263/2004: Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Suomalainen avolaitosjärjestelmä -jo vuodesta 1946!

Avolaitosjärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 1946

Vuoden 1975 uudistuksen johtavista uudistuspyrkimyksistä oli avolaitostoiminnan vakinaistaminen ja lisääminen, avolaitoksissa tehtävän työn monipuolistaminen sekä avolaitostoiminnan kehittäminen.

Uudistusta perusteltiin jo tuolloin sillä, että avolaitokset vaativat vähemmän henkilökuntaa ja niissä saavutetaan parempia tuloksia kuin suljetuissa laitoksissa.

Avolaitosjärjestelmää on pyritty jatkuvasti kehittämään, jotta yhä suurempi osa vangeista voisi suorittaa rangaistuksensa avolaitoksissa.

Taulukko 1. Vuoden alussa ja lopussa rangaistuslaitoksissa olleet sukupuolen, vankiryhmän ja laitostyyppin mukaan, 2024

	Vankeus- vankeja	Sakko- vankeja	Tutkinta- vankeja	Miehiä	Naisia	Yhteensä
Vuoden alussa						
Kaikki laitokset	2 325	63	778	2 910	256	3 166
Suljetut laitokset	1 261	61	778	1 943	157	2 100
Avolaitokset	1 064	2	0	967	99	1 066
Vuoden lopussa						
Kaikki laitokset	2 500	32	874	3 132	274	3 406
Suljetut laitokset	1 366	31	874	2 113	158	2 271
Avolaitokset	1 134	1	0	1 019	116	1 135

HE 263/2004: Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.

Kuva: Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2024

Vankeuden käytön nollavaikutus – Kriminologinen fakta!

Vankeuden kannattajat uskovat sen ehkäisevän rikollisuutta, mutta skeptikot väittävät, että vankeus voi jopa lisätä rikollisuutta. Tutkimustulokset tukevat skeptikkoja.

Tutkimusten mukaan vankeusrangaistuksen kokonaisvaikutus rikoksen uusimiseen on käytännössä nolla. Tämä perustuu yhteensä 116 tutkimuksen analyysiin.

Vankeus on vähemmän tehokas rikollisuuden ehkäisemisessä kuin vapaudenmenetystä vähemmän rajoittavat sanktiot, kuten yhdyskuntaseuraamukset.

Vankeutta ei voida perustella sen kyvyllä lisätä yleistä turvallisuutta, koska se ei vähennä rikollisuutta.

Tutkimukset suosittelevat vankeuden sijaan ennaltaehkäiseviä poliittisia valintoja ja strategioita, jotka keskittyvät lisäämään rikoksesta kiinnijäämisen varmuutta ja tehokkuutta.

<https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/715100>

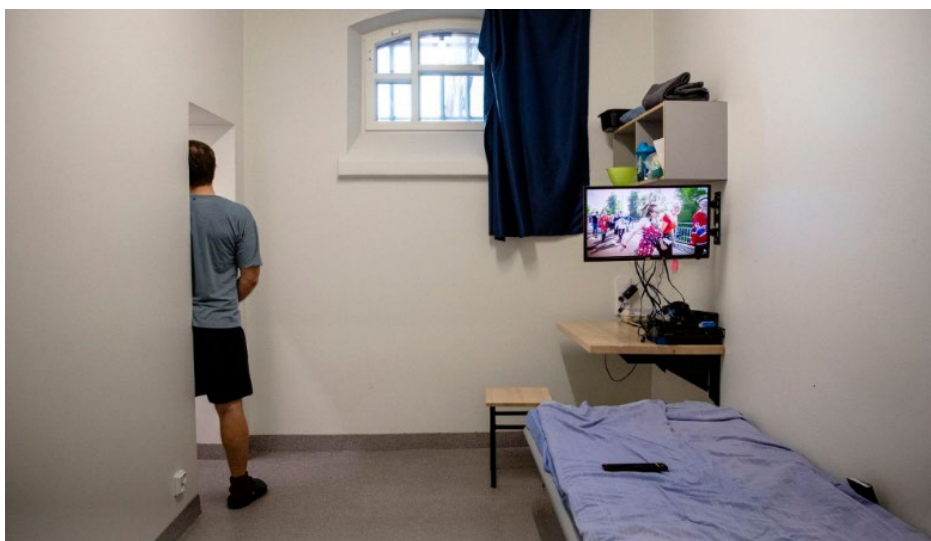
Vankeuden vaikutus yksilötasolla on negatiivinen

Vankeus on sosiaalinen kokemus, joka voi lisätä yksilön riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin.

Vankien kontaktit muiden rikollisten kanssa, vapauden menetys, mahdolliset fyysisen koskemattomuuden loukkaukset ja yhteyksien katkeaminen perheeseen ja positiivisiin vaikutteisiin altistavat rikosten uusimiselle.

Vankilatuomio johtaa leimaantumiseen ja yhteiskunnan kielteisiin reaktioihin, mikä voi vahvistaa rikollista identiteettiä. Leimausteorian mukaan yksilö voi sisäistää rikollisen identiteetin, mikä saattaa "vangita" hänet rikolliselle polulle.

Vankeus voi jopa lisätä uusintarikollisuuden riskiä

Petrich, Pratt, Jonson and Cullen: Custodial Sanctions and Reoffending: A Meta-Analytic Review 2021, s. 363 (Cullen, Jonson, and Nagin 2011, p. 535, Bernburg, Krohn ja Rivera 2006; Chiricos et al. 2007; Lopes et al. 2012; Petittclerc et al. 2013; Petrosino, Turpin-Petrosino ja Guckeberg 2013; Liberman, Kirk ja Kim 2014; Wiley ja Esbensen 2016; Motz et al. 2020, Wiley ja Esbensen 2016, Wiley, Slocum ja Esbensen 2013).
Kuva: Lapin Kansa 04.01.2020.

Vankeus ei vähennä uusintarikollisuutta

– universaali ja yksimielinen fakta

Kriminaalipolitiikan tulisi perustua tutkimukseen, koska vankeus koskettaa laajaa joukkoa ihmisiä, mukaan lukien vangit, heidän läheisensä ja mahdolliset uhrin.

Käsillä on kriminaalipoliittinen käännekohta, koska on mahdollista tehdä tutkimukseen perustuvia päätöksiä siitä, mikä toimii ja mikä ei.

Empatia rikoksentekijöitä ja uhreja kohtaan sekä ajatus, että rikoksentekijöiden kanssa voidaan tehdä rakentavaa työtä, ovat suomalaisessa rikosoikeudessa keskeisiä, ja ne ovat vaikuttaneet sosiaalistaviin rikosseuraamuksiin, kuten yhdyskuntaseuraamuksiin, erityisesti 2000-luvulta lähtien.

Kriminaalipolitiikan tulee perustua tutkimukseen.

Jos/kun vapaudessa suoritettavat rangaistukset tuottavat vertailukelpoisia tuloksia uusintarikollisuuteen vaikuttamisessa, tulisi ne ottaa huomioon julkisessa ja poliittisessa keskustelussa rikosoikeuden uudistamisesta.

Petrich, Pratt, Jonson and Cullen: Custodial Sanctions and Reoffending: A Meta-Analytic Review 2021, s. 356, 359.
Linderborg et. al: Yhtenäinenorganisaatio – yhtenäinen laatu? Tutkimus vankeuden ja yhdyskuntaseuraamusten laatu-
tutkimuksesta Rikosseuraamuslaitoksessa, 2015 s. 3–4 (Rutherford 1933, 18 & Garland 1985; 2007)

Vankeus ei vähennä uusintarikollisuutta – suomalainen tutkimus

Vankeus ei vähennä uusintarikollisuutta. Vuoden 2013 suomalainen tutkimus ei löytänyt todisteita siitä, että vankeus vähentäisi uusintarikollisuutta. Joissain rikoksentekijäryhmissä vankeusrangaistus jopa lisäsi rikosten uusimista.

Tutkimuksen mukaan vankeusrangaistukseen tuomituista 60 % teki rikoksen uudelleen vuoden sisällä. Yhdyskuntapalveluun tuomituilla uusintarikollisuus oli 46 %, mikä oli 14 prosenttiyksikköä alempi kuin vankeusryhmässä. Ehdollisen vankeusrangaistuksen saaneilla uusimistaso oli vielä matalampi (38 %).

18–24-vuotiaiden rikoksentekijöiden uusimisluvut korkeampia: vankeusrangaistuksen haitallisuus korostui nuorten sekä rattijuopumukseen syyllistyneiden kohdalla.

Tutkimus ei löytänyt todisteita ensimmäisen vankeusrangaistuksen pelotevaikutuksesta. Vankeus ei näyttänyt vähentävän uusintarikollisuutta, erityisesti nuorilla väkivaltarikollisilla.

Yhdyskuntaperusteiset rangaistukset tehokkaampia. Erityisesti Nuorten miesten kohdalla yhdyskuntapalveluun perustuvat rangaistukset johtivat harvemmin uusintarikollisuuteen verrattuna ensimmäisen vankeusrangaistuksen saaneisiin.

Vankeusrangaistuksen haitallisuus korostuu etenkin nuorten kohdalla.

Siren & Savolainen: No Evidence of Specific Deterrence under Penal Moderation: Imprisonment and Recidivism in Finland (2013, s.80, 85, 87, 88, 94, 95 ja 96.)

<https://www.idunn.no/doi/10.1080/14043858.2013.805048>

Suomalainen vanki vuonna 2024

Vankeusajan pituus ja rikostyytit vuonna 2024:

- 18 % vangeista suoritti rangaistustaan 6–12 kuukauden ajan.
- Ennakoitu laitos aika oli 1–2 vuotta 28 %:lla, ja 2–4 vuotta 22 %:lla vangeista.
- Väkivaltarikoksista tuomitut (33 %)
- Huumausainerikoksista tuomitut 23 %
- Seksuaalirikoksista tuomittujen määrä on kasvanut merkittävästi viimeisen 10 vuoden aikana. Vuonna 2024 heitä oli 9 % vankeusvangeista.

Ensikertalaiset ja uusijat:

- Ensikertalaisten vankien osuus kasvoi 37 % -> 46 % viimeisen 10 vuoden aikana.
- Kolmatta–seitsemättä kertaa vankilassa olevia 26 % ja vähintään kahdeksatta kertaa vankilassa olevia 15 % vangeista.

Naisvankien ja ulkomaalaisten ja nuorten osuudet:

- Naisvankien määrä 8,5 % kaikista vangeista. Naisvangeista 45 % tuomittu väkivaltarikoksista.
- Vuonna 2024 ulkomaalaisten vankien päivittäinen keskimäärä nousi uuteen ennätykseen (687 vankia), noin 130 vankia enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Suurin osa ulkomaalaisista oli tuomittu huumausainerikoksista (49 %).
- Alle 25-vuotiaiden osuus oli 10 % vankeusvangeista ja 23 % tutkintavangeista. Nuorten (15–20-vuotiaiden) vankien määrä kasvoi selvästi.

Mitä maksaa? - Rikosseuraamusten kustannukset

Vuonna 2025 päivittäinen keskimääräinen vankimäärä oli 3 545.

3 356 vuonna 2024

3 143 vuonna 2023

3 056 vuonna 2022

Rikosseuraamusalan nettokustannukset vuonna 2025 olivat **283,1** miljoonaa euroa (2024 273,2 milj. €), joista:

- 93 % (254,179 miljoonaa euroa) aiheutui vankeusrangaistuksista ja
- 7 % (19 miljoonaa euroa) yhdyskuntaseuraamuksista.

Kustannukset kasvoivat 9,9 miljoonaa euroa (3,6 %) edellisvuoteen verrattuna.

Vankiluvun nousu on kasvattanut kustannuksia.

2022 → 2023: **+18,9 milj. €**

2023 → 2024: **+5,4 milj. €**

2024 → 2025 **+9,9 milj. €**

👉 Yhteensä 2022 → 2025: **34,2 miljoonaa euroa**

Toimintamenot					
	Toteuma 2023	Toteuma 2024	Talous- arvio 2025	Toteuma 2025	Muutos 2025/2024
Toimintamenot (netto) euroa / vanki	75 940	73 970	78 100	73 600	-0,5 %
Toimintamenot (netto) euroa / yhdyskuntaseuraamusta suorittava	5 345	5 275	5 690	5 460	3,5 %

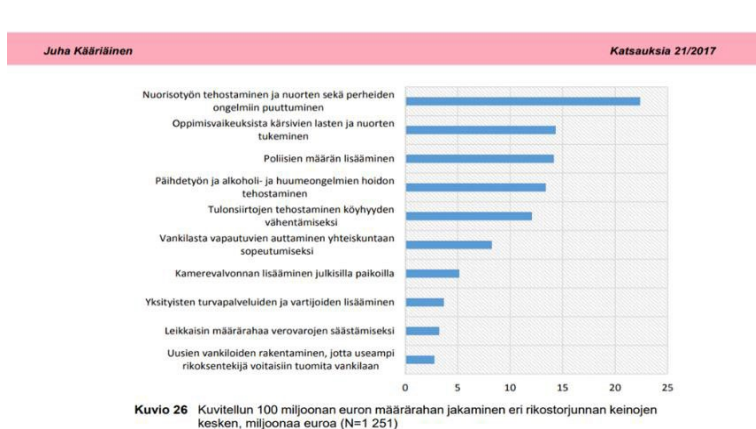
Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös vuodelta 2025

Suomalaisten oikeustaju – voiko sitä mitata?

Julkisuudessa on ajoittain kritisoitu rangaistusten olevan liian lieviä.

Yleiset mielipidekyselyt mittaavat usein vain ihmisten asenteita rankaisemisesta, mutta eivät huomioi rikollisuuden monimutkaisuutta ja seuraamusvaihtoehtoja.

Suomessa tehdyssä tutkimuksessa vastaajille annettiin konkreettisia rikostapauksia ja pyydettiin heitä valitsemaan rangaistukset, mikä toi heidät lähemmäs tuomarien päätöksentekotilannetta. Kansalaiset valitsivat useammin yhdyskuntapalvelun tai valvontarangaistuksen. Kun kansalaiset tuomitsivat vankeuteen, rangaistus oli usein lyhyempi kuin tuomareiden määräämä.

Kuvio 25 Rankaisemisen tavoitteet väestöhaastattelussa, vastausten keskiarvot asteikolla 0–10; 0=tavoite ei ole lainkaan tärkeä, 10=tavoite on erittäin tärkeä (N=1 226–1 239)

Juha Kääriäinen: Seitsemän rikostapausta: Käräjätuomareiden arvioima rangaistuskäytäntö ja väestön rangaistusvalinnat (2017, s. 3–4, 33) <https://helda.helsinki.fi/items/49b89e68-448b-4994-b97a-659095adb87b>

Enemmän vankeja, vähemmän rikollisuutta – vai sittenkin politiikkaa?

Rikollisuudella on monimutkaisia ja ylisukupolvisia taustasyitä, kuten esim. mielenterveysongelmat, heikko koulutustausta ja heikko terveydentila, neuropsykiatriset haasteet sekä päihteiden väärinkäyttö.

Tarvitaan ymmärrystä ja poliittista rohkeutta yhdyskuntaseuraamusten ja kuntoutuksen merkityksen toteamiseksi sekä rikollisuuden ja vankimäärien vähentämiseksi sekä budjettien keventämiseksi.

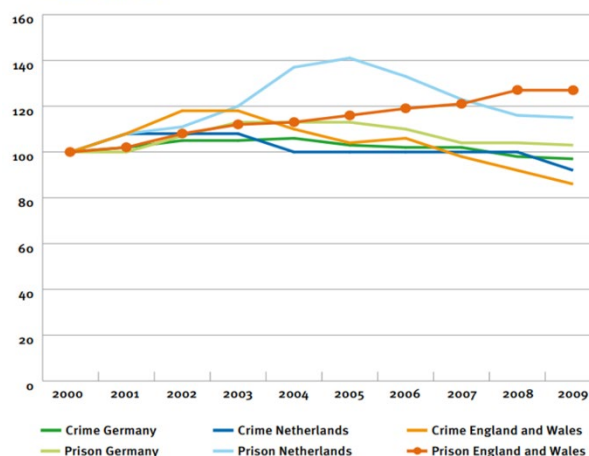
Akateemisten ja asiantuntijoiden roolin tulisi olla suurempi kriminaalipolitiikan muotoilussa.

Kansalaiset ja yhteisöt tulisi osallistaa keskusteluun rikollisuudesta, jotta kriminaalipolitiikkaa voitaisiin ymmärtää paremmin ja kehittää maltillisemmin.

Table 1: Prison Population Rates 1992 and 2010/11

Country	Prison Population rate in 1992	Prison Population rate in 2004	Prison Population rate in 2010/11
England and Wales	90	141	156
Scotland	103	134	155
Spain	105	137	154
Luxemburg	89	121	124
Portugal	97	125	119
Italy	83	96	110
France	84	91	111
Austria	90	103	104
Greece	63	79	101
Belgium	71	88	97
Ireland	61	79	95
Germany	71	98	87
Netherlands	49	123	87
Switzerland	79	81	79
Sweden	63	81	78
Norway	58	66	73
Denmark	70	70	74
Finland	70	68	59

Chart Three: Changes in Recorded Crime Levels and Prison Populations Indexed from 2000

Vankien työ- ja toimintakyky – vankiloihin lukittu työvoima?

Vuonna 2023 tehdyn suomalaisen terveystarkastustutkimuksen mukaan 75 % miesvangeista ja 86 % naisvangeista oli työelämän ulkopuolella ennen vankilaan joutumistaan. Vapautumisen jälkeen suurin osa odottaa jäävänsä työttömiksi työnhakijoiksi.

Itsearvion mukaan täysin työkykyisiä oli 62 % miehistä ja 55 % naisista, mutta tutkimushoitajan arvion perusteella kolmanneksen työkyky olisi palautettavissa hoidon tai kuntoutuksen avulla.

Työkykyä alentavia tekijöitä olivat muun muassa ADHD, psykoosisairaudet ja matala resilienssi, jotka liittyivät myös yksinäisyyden ja osallisuuden puutteeseen.

Vankeusajan kuntoutus-, koulutus- ja työllisyystoimenpiteiden tehostaminen voisi merkittävästi parantaa vankien työmarkkinavalmiuksia. Työvoimapula ja väestön ikärakenteen muutos korostavat tarvetta hyödyntää myös vapautuvien vankien työvoimapotentiaali.

Tarvitaan suunnitelmallisia toimenpiteitä vankien työkyvyn tukemiseksi ja työllistymisen edistämiseksi, jotta sekä yksilöiden hyvinvointi että yhteiskunnan työvoimaresurssit voidaan hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla.

¹ Mika Rautanen, Kennet Harald ja Sasu Tyni (toim.), Raportti 007/2023: Vankien terveys ja hyvinvointi 2023, Wattu IV -vankiväestötutkimus, s.227–229, 231–233

Vankien yksinäisyys ja sosiaaliset suhteet

Vuonna 2023 tehdyssä suomalaisessa tutkimuksessa todettiin, että noin 16 % vangeista koki yksinäisyyttä vankilassa. Yksinäisyys heikentää psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä lisää syrjäytymisen ja radikalisoitumisen riskiä.

Vangit arvioivat elämänsä asteikolla 0–10 keskiarvolla 5,8, mikä on selvästi alhaisempi kuin Suomen aikuisväestön lähes kahdeksan pistettä.

Yli puolella vangeista ei ollut varmuutta pysyvästä asunnosta, parisuhteesta, työstä tai opiskelupaikasta vapautumisen jälkeen. Ainoastaan 42 % arvioi omaavansa pysyvän asunnon vapautuessaan.

Vankien osallisuusindikaattorin taso oli noin 10 pistettä alhaisempi kuin Suomen aikuisväestöllä, ja erittäin heikkoa osallisuutta koki kaksinkertainen määrä verrattuna väestöön (10,1 %).

Vuorovaikutuksen ja osallisuuden merkitystä sekä yhteisön tuki ovat merkittäviä tekijöitä vankien hyvinvoinnin edistämiseksi ja uudelleensopeutumisessa yhteiskuntaan.

¹ Mika Rautanen, Kennet Harald ja Sasu Tyni (toim.), Raportti 007/2023: Vankien terveys ja hyvinvointi 2023, Wattu IV -vankiväestötutkimus, s. 195–196, 198, 201, 204–205

Rikollisuuden ylisukupolvisuus – Lasten tilanne

Monilla rikoksesta tuomituilla henkilöillä on lapsia, mutta heidän tilanteensa jää usein näkymättömäksi palvelujärjestelmässä ja kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa. Myöskään tietoa vanhemman vankeuden kokeneiden lasten määrästä ei ole kerätty systemaattisesti. Rekisteritutkimuksen mukaan vuosina 1987–2003 syntyneistä suomalaislapsista noin 19 500 (1,9 %) oli kokenut toisen tai molempien vanhempien vankeuden

Vanhemman vankeus on yksi haitallisista lapsuudenkokemuksista (Adverse Childhood Experiences, ACE), joiden tiedetään lisäävän riskiä myöhemmille psyykkisille, fyysisille ja sosiaalisille ongelmille. ACE-kokemukset altistavat myös rikoksen uhriksi joutumiselle. Vuosina 1987–2003 syntyneistä 41 prosentilla oli vähintään yksi haitallinen lapsuudenkokemus

Tutkimusten mukaan vanhemman vankeuden kokeneilla lapsilla on muuta väestöä suurempi riski omaan rikoskäyttäytymiseen, erityisesti väkivaltarikollisuuteen (Nissinen ym. 2024; Laajasalo ym. 2025). Lisäksi heillä on kohonnut riski mielenterveyden häiriöihin, koulupudokkuuteen, työelämän ulkopuolelle jäämiseen sekä väkivallan uhriksi joutumiseen lapsuudessa ja nuorena aikuisena (Laajasalo ym. 2025; Nissinen ym. 2026). Erityisen voimakas yhteys havaitaan silloin, kun haitallisia lapsuudenkokemuksia kasautuu.

Tutkimus osoittaa, että vanhemman vankeus on merkittävä haitallinen lapsuudenkokemus, joka lisää riskiä myöhemmälle rikollisuudelle, väkivallan uhriksi joutumiselle sekä syrjäytymiselle. Lasten ja perheiden tilanteen varhainen tunnistaminen sekä oikea-aikaisen tuen tarjoaminen ovat keskeisiä keinoja ehkäistä rikollisuuden ylisukupolvisuutta.

Ellonen, Noora; Laajasalo, Taina; Aaltonen, Mikko; Pitkänen, Joonas; Martikainen, Pekka (2025) Adverse childhood experiences, juvenile violent victimization, and victim-offender overlap in multiple successive birth cohorts. *Nordic Journal of Criminology* Vol.27, Iss.1

Laajasalo, Taina; Ellonen, Noora; Aaltonen, Mikko; Martikainen, Pekka (2025) Haitallisten lapsuusajan kokemusten yhteydet nuorten koulutuspolkuihin, mielenterveyteen ja väkivaltarikollisuuteen. *Yhteiskuntapolitiikka* 90 (2025):3

Nissinen, Ilona; Latvala, Antti; Suonpää, Karoliina; Aaltonen, Mikko; Martikainen, Pekka (2024) Parental incarceration and offspring criminality: A Finnish total population study with sibling comparison. *Journal of Criminal Justice*, vol 95, 102275

Nissinen, Ilona; Aaltonen, Mikko; Pitkänen, Joonas; Martikainen, Pekka; Suonpää, Karoliina; Latvala, Antti (2026) Parental Incarceration and Children's Risk of Violent Victimization: An Examination of Risks and Perpetrators' Relationship With the Victim in Finnish Total Population Data